

DEMÉNY PÉTER

MIBŐL SZÜLETIK A SZÉPSÉG?

Karin Smirnoff: *Elmentem az öcsémhez*

■ Rövid mondatos, írásjelek nélküli elbeszélés. Északon, ahol a fagy az úr, és mintha mindenki kezdettől magányos lenne. Mint a Wallander-sorozat, olyan az *Elmentem az öcsémhez* világa. Hosszú, fehér tájak, mély, fehér szomórúság. Egy trilógia első darabja.

Nagyon skandináv Karin Smirnoff regénye, ami azt jelenti, hogy nagyon általános. Az irodalom paradoxona, hogy minél pontosabban sikerül megragadnod valamit, annál egyetemesebb; minél konkrétabb, annál inkább magunkra érhetjük.

Janna Kippo felkeresi az öccsét, aki egyedül él egy házban. Janna is egyedül él, de az, hogy mitől élnek egyedül mindketten, csak fokozatosan tárul fel. Darabonként kapunk ízelítőt az iszonyatból, kockánként értjük meg, miért nem szerelem a legvadabb vonzódás sem: nem mer szerelem lenni, mert azok, akikhez gyermekként ragaszkodtak volna, mindketten méltatlannak bizonyultak erre.

Persze az is kiderül, ami egyértelmű, mégis mindig meglepődünk fölötte: az embert meg is formálja az átélt borzalom, nemcsak elriasztja. A könyv végén Janna elhozza rég nem látott anyját az öregotthonból, ahol él, együtt karácsonyoznak négyesben: ő, az anyja, az öccse és az öccse újdonsült barátnője. Ez azonban csak pillanatnyi boldogság, annak is keserű, hiszen a múlt megmarad, amíg csak élnek, és a ragaszkodástól való félelmet iszonyúan nehéz leküzdeni.

A cselekmény rendkívüli természetességgel bonyolódik, semmi sem úgy váratlan, hogy mesterkélt. A svéd író

nagyon tud mesélni. Mint a nagy íróknál mindig, a szereplők arca, alakja, figurája a lehető legkönnyedebben bontakozik ki a mondatokból. Nincsenek szervesen portrék, erőltetett megállások, felemelt ujjak: figyelj, most a jellemzés következik!

John, a férfi, akire Janna rátalál, s akivel végül nem mer élni, festményeket fest; maga Janna agyagfigurákat formál. A művészet az egyetlen lehetőség ebben a magányos világban. Az alkotásokban nem lehet csalódnia, nekik nincsen múltjuk, amely feltárul, és megijeszt bennünket. A műveink kizárólag a mieink, abból születtek, amik mi vagyunk, bár olyasmit fogalmaznak meg, amit nem tudnánk, ha nem látunk volna hozzá, hogy megformáljuk őket.

„Feltettem teavizet. John tüzet rakott. Milyen lenne egy férfi tűz nélkül.” (198.) „Átvergődtem a havon a kerekesszékekkel. Kétségek nyilalltak a karomba.” (314.) Ez is megejtő: Karin Smirnoff soha nem elmélkedésekkel győzi meg az olvasót, hanem váratlan képekkel vagy kérdésekkel. Egyik rész után sem következik hosszadalmas magyarázat arról, hogy Janna miért gondolja ezt a dolgot a tűzzel, vagy miért fogják el a kétségek. Mindent az egyes szám első személyben előadott történetből értünk meg, amely egyrészt hátrafelé, másrészt előrefelé halad. Az emlékek éppen olyan fontosak itt, mint a jelen: a jelen egészen más lenne a gyerekkor nélkül.

„Előrefelé élünk, de csak visszafelé tudunk gondolkodni” – idézi John Lukacs, a magyar származású történetíró Kierkegaard-t. Ez pusztán a megértés

távolságára utal. Smirnoffnál annyiban árnyaltabb, hogy ő nemcsak a távolságra céloz, hanem arra, hogy a múlt nem hagy békén, amíg nem tárod fel teljesen, méghozzá úgy, hogy meg is értsed, ami történt, ne csak leltározd fel. „Amikor az emberek a fenyegetőnek látott jövőtől való félelmükben eltörlik a nyomokat, összekuszálják a szálakat, elnémítják a múltat, máris nagy erővel azon fáradoznak, hogy többé semmi se állja útját a fenyegető jövőnek” – írja Horváth Andor egyik Oidipusz-tanulmányában. Inkább ilyesmiről van itt szó, azzal a különbséggel, hogy itt az emberek a múlttól való félelmükben törölnék el a nyomokat, vagy lennének óvatosak a múlt újraépítésében. A múlt azonban kíméletlen, nem hagyja, hogy azok, akik megélték, a saját ritmusukban építsék újra.

Annál is inkább, mert titkokra is fény derül, és arra, hogy nemcsak a

család volt borzalmas, hanem a barátok is. Gyakorlatilag az egész élet az volt, kiszámíthatatlan és kegyetlen. Még szörnyűbb, hogy nem *volt*, hanem nagyon is van, még mindig zajlik. Janna és öcsi pedig éppúgy élni szeretne, mint mindannyian.

Ha a magyar irodalomban keresem a párhuzamokat, a *Rozsdatemető* jut eszembe vagy Bálint Tibor, Tar Sándor, Barnás Ferenc, Totth Benedek regényei. A világirodalomban Buzzati és Cormac McCarthy könyvei. Jó társaság ez.

Patat Bence fordítása pontos és szép: leképezi és újraalkotja Karin Smirnoff kopár, mégis gazdag nyelvét. Helmer Osslund *Tájkép őszi színekben* című festménye, amelynek alapján a borító készült, mélyen jellemző a regény nyomasztó szépségére.

Kérem az olvasót, hogy a *szépséget* részesítse előnyben, és ne ijedjen meg attól, amiből születik.

